

DOMINIKA MILCZAREK-ANDRZEJEWSKA¹
AGATA MALAK-RAWLIKOWSKA²

RELACJA Z XIV KONGRESU EUROPEJSKIEGO STOWARZYSZENIA EKONOMISTÓW ROLNYCH (EAAE), LUBLANA, 26–29 SIERPNIĄ 2014 ROKU

Pod koniec sierpnia 2014 roku odbył się XIV Kongres Europejskiego Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnych (European Association of Agricultural Economists, EAAE). Kongres jest jednym z najważniejszych spotkań ekonomistów zajmujących się problematyką rolnictwa i obszarów wiejskich. Tegoroczny kongres poświęcony został innowacjom w rolnictwie na rzecz „zdrowszego społeczeństwa” (ang. *healthier society*). Innowacje rozumiane były jednak szeroko jako tworzone przez różne grupy społeczne związane z rolnictwem, a nie tylko innowacje produktowe czy procesowe. Także jako czynnik zmian w sektorze rolnym i żywnościowym oraz na obszarach wiejskich. Z kolei w koncepcji zdrowszego społeczeństwa podkreślana była rola społecznych aktorów i sieci oraz potrzeba innowacji i rozwiązań sprzyjających włączeniu społecznemu i służących zrównoważonemu rozwojowi.

Jak podkreślali organizatorzy kongresu, polityka rolna i polityka żywnościowa są nadal bardzo ważnymi tematami we współczesnych debatach politycznych i społecznych w Europie. Do ożywionych dyskusji przyczyniają się między innymi takie zjawiska, jak rosnące ceny żywności i większa zmienność dochodów gospodarstw rolnych, rosnące bezrobocie wynikające z kryzysu gospodarczego w Europie, niepewność dotycząca korzyści i zagrożeń związanych z nowymi technologiami, wzrost znaczenia chorób dieto-zależnych, rosnące wątpliwości wobec odporności systemu żywnościowego Europy w obliczu zagrożeń wynikających ze

¹ Autorka jest pracownikiem IRWiR PAN oraz *liaison officer* w kontaktach EAAE z Polską, (e-mail: dominika.milczarek@irwirpan.waw.pl).

² Autorka jest pracownikiem Wydziału Nauk Ekonomicznych SGGW, (e-mail: agata_malak_rawlikowska@sggw.pl).

zmian klimatycznych itd. Tym właśnie kwestiom poświęcone zostały w dużej mierze referaty prezentowane podczas sesji plenarnych i innych sesji kongresu. Na konferencji przedstawiono łącznie 384 prezentacji (referatów oraz posterów). Obrady zorganizowane zostały w czterech sesjach plenarnych, 52 sekcjach tematycznych i 30 posterowych. Dodatkowo przewidziano 26 sekcji zorganizowanych.

Pierwsze dwa referaty sesji plenarnych zaprezentowane przez Janeza Potočnika i Alana Matthews'a odnosiły się do kwestii wpływu polityki rolnej i handlowej na zrównoważony rozwój i bezpieczeństwo żywnościowe w Europie³. Alan Matthews argumentował, że otwarty i przewidywalny system handlowy odgrywa kluczową rolę w promowaniu globalnego bezpieczeństwa żywnościowego, ponieważ pozwala na bardziej efektywne i szybsze reagowanie na różnego rodzaju szoki. W kolejnych referatach analizowano zjawiska zachodzące w gospodarce globalnej i ich wpływ na sytuację sektora rolnego oraz mieszkańców wsi. W prezentacji dotyczącej ograniczania przewlekłych chorób dieto-zależnych Louis Georges Soler podkreślał, że dotychczasowa polityka żywnościowa w krajach UE koncentrowała się na informowaniu konsumentów o korzyściach dla zdrowia wynikających z bardziej zrównoważonej diety. Efekty takiego podejścia są raczej skromne. Dlatego w ostatnim czasie rządy podejmują działania ukierunkowane na produkcję żywności. Autor oceniał możliwości dostosowania producentów żywności do polityki żywnościowej i zdrowotnej w Unii Europejskiej. Salvatore di Falco omówił wpływ zmian klimatycznych na sektor rolny w Afryce i przedstawił przykłady dostosowania się do nich rolników w wybranych krajach. Autor podkreślał wagę badań behawioralnych pozwalających odkryć wpływ zmian klimatycznych na zachowanie rolników. Catherine L. Kling analizowała wpływ rolniczego użytkowania ziemi na jakość wody. Przedstawiła także kompleksowe podejście do modelowania tych zależności, pozwalające na kształtowanie narzędzi polityki państwa. Ika Darnhofer pokazała, że wykorzystanie pojęcia odporności (ang. *resilience*), rozumianej jako bufor oraz umiejętność zmiany i adaptacji, oferuje alternatywny sposób analizy strategii gospodarstw rodzinnych. Pozwala m.in. na badanie tego, jak rolnicy równoważą efektywność w krótkim okresie z dostosowaniem i poszukiwaniem równowagi w długim okresie. Robert G. Chambers pokazał różne podejścia do modelowania produkcji rolnej, pozwalające m.in. na uwzględnienie środowiskowych skutków ubocznych. Na koniec Jayson L. Lusk przedstawił ostatnie badania ekonomii behawioralnej i skrytykował wykorzystywanie osiągnięć tej dziedziny ekonomii do tworzenia regulacji prawnych. Zaproponował także alternatywne spojrzenie na wnioski płynące z badań ekonomii behawioralnej i odniósł się do zalet wolności wyboru. Można zauważyć, że wszystkie referaty sesji plenarnych pokazywały, jak złożone są zależności między różnymi elementami i podmiotami sektora rolnego i obszarów wiejskich oraz gospodarek krajowych i gospodarki globalnej. Wskazywały więc na potrzebę kompleksowej analizy i kompleksowych narzędzi polityki.

Tematykę wystąpień w pozostałych sekcjach można natomiast podzielić na pięć głównych obszarów badawczych: wspólna polityka rolna, bioekonomia i ekonomia

³ Pełne teksty referatów zostały opublikowane w *European Review of Agricultural Economics*, nr 41(3)/2014.

środowiska, ryzyko i zmienność cen w gospodarce żywnościowej, konkurencyjność w łańcuchu żywnościowym oraz handel międzynarodowy⁴. Jednym z głównych tematów była, tradycyjnie już, wspólna polityka rolna UE (WPR). Tegoroczne dyskusje dotyczyły najczęściej potencjalnego wpływu nowych rozwiązań wprowadzonych do WPR w ramach nowej perspektywy budżetowej UE, a także oceny *ex post* funkcjonowania WPR. Wiele uwagi poświęcono przyszłemu „zazielenieniu” polityki rolnej. Autorzy badań wskazywali, że zazielenienie WPR będzie miało zróżnicowane oddziaływanie na rolnictwo unijne. Spodziewany wzrost cen (wskutek zmniejszenia się podaży produktów rolnych wynikającego z kolei ze zmniejszenia powierzchni zasiewów) oraz dopłaty mogą zrekompensować koszty wdrożenia „zazielenienia”, ale potencjalne efekty netto zależą także od wielu innych czynników, takich jak np.: typ, wielkość i struktura gospodarstw, poziom specjalizacji, intensywność produkcji rolnej czy inne uwarunkowania krajowe. Ogólnie rzecz biorąc, zazielenienie WPR będzie miało mniejsze oddziaływanie w krajach o bardziej ekstensywnym rolnictwie (np. referat A. Wąsa i in., R. Henke i in.). Ocena efektów funkcjonowania WPR dotyczyła m.in. rynku ziemi. Wyniki badań wskazywały na wzrost cen ziemi na skutek stosowania jednolitych płatności obszarowych (SPS) (np. A. Balmann i in., P. Ciaian i in.). Oczekiwanym i nieoczekiwanym efektem przystąpienia krajów Europy Środkowej i Wschodniej do UE poświęcono z kolei sesję zorganizowaną, w której udział wzięli m.in. polscy naukowcy z Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

Jedną ze szczególnie interesujących sesji zorganizowanych była ta dotycząca ekonomii politycznej reform WPR. W panelu dyskusyjnym uczestniczyło wielu znakomych ekonomistów, m.in. Johan Swinnen (KU Leuven), Tassos Haniotis (DG Agri), Alan Matthews (Trinity College Dublin). Do moderowania sesji zaproszono Jana Fałkowskiego z Uniwersytetu Warszawskiego. Podczas sesji poruszano ważne kwestie dotyczące wspólnej polityki rolnej z perspektywy negocjacji i oddziaływania interesów politycznych w trakcie formowania ostatecznego kształtu reform.

Ważnym obszarem badawczym, omawianym podczas kongresu, była także ekonomia środowiska i zasobów naturalnych, która od kilku lat staje się obiektem wielu badań interdyscyplinarnych. Podczas tegorocznych obrad dyskutowano na temat ekonomicznych aspektów zdrowia i dobrostanu zwierząt (np. E. Goddard i A. Martin, L. Toma i in.), ekonomiki i wspierania bioróżnorodności (np. M. Desquilbet i in., V. Martinet), polityki wodnej (np. F. Alcon i in., C. Thabet), pomiaru efektów socjo-ekonomicznych i konkurencyjności krajobrazów wiejskich (np. S. Targetti i in., A. Malak-Rawlikowska i in.), emisji gazów cieplarnianych i zmian klimatu oraz ich ekonomicznych skutków dla rolnictwa (np. M. Henseler i in., P. Witzke i in.). Można zaobserwować zatem, że wraz z „zazielenieniem” się WPR, „zazielenieniu” uległa także ekonomika rolna, coraz częściej poszerzając swoje zainteresowania o kwestie związane ze środowiskiem naturalnym, efektami zewnętrznymi i klimatem.

Wiele referatów kongresu poświęcono problemom zarządzania ryzykiem w rolnictwie i gospodarce. Najważniejsze dyskutowane problemy obejmowały: postrze-

⁴ Szczegółowy program konferencji znajduje się na stronie: <https://www.conftool.pro/eaee2014/sessions.php>.

ganie ryzyka i postawy wobec ryzyka w rolnictwie (np. D. Hofenk i in.), rolę ubezpieczeń (np. D. Bougherara i L. Piet), pomiar ryzyka w modelach matematycznych dotyczących rolnictwa i żywności (np. L. Arata i in.) oraz zarządzanie ryzykiem w rolnictwie (np. E. Wauters i in.). Tradycyjnie także wiele dyskusji kongresowych dotyczyło kwestii konkurencyjności. Obok badań dotyczących sektora rolno-spożywczego (np. A. Mrówczyńska-Kamińska i A. Baer-Nawrocka) przedstawiono także rozważania dotyczące konkurencyjności międzynarodowej (np. S. Bojnec i I. Ferto). Ciekawym aspektem analiz były w tym roku kwestie relacji siły w łańcuchu żywnościowym, a w szczególności kontraktowania i form organizacji producentów (np. T. Kopp i in., D. Milczarek-Andrzejewska).

Wprawdzie w temacie głównym kongresu zawarto kwestie innowacyjności na obszarach wiejskich, jednak wyjątkowo niewiele uwagi poświęcono problemom ich rozwoju. Może to wskazywać na niepokojąco mniejsze zainteresowanie tą tematyką wśród naukowców lub też świadczyć o skupieniu uwagi uczestników kongresu na kwestiach *stricte* rolnictwa i gospodarki żywnościowej.

W trakcie kongresu zorganizowano 12 wyjazdów tematycznych, pokazujących różnicowanie sektora rolno-spożywczego Słowenii, kraju położonego w pięknym, aczkolwiek trudnym z punktu widzenia produkcji rolnej krajobrazie Alp. Podczas trzech wyjazdów przewidziano także sesje referatowe, co było nowością tego kongresu. Na przykład jedna z sesji odbywających się podczas wyjazdu tematycznego dotyczyła problemów małych gospodarstw rolnych. Jak podkreślano podczas dyskusji, pomimo iż małe gospodarstwa są charakterystycznym elementem rolnictwa w wielu państwach członkowskich UE, nie znajduje to odzwierciedlenia we wsparciu ich w ramach polityki rolnej. Zastanawiano się nad argumentami uzasadniającymi pomoc dla tych gospodarstw. Wszyscy dyskutanci byli zgodni, że małe gospodarstwa, choć produkujące z reguły na własne potrzeby, mają ogromne znaczenie dla kształtowania i rozwoju obszarów wiejskich, generowania dóbr publicznych i ochrony krajobrazu wiejskiego. Nie udało się jednak osiągnąć konsensusu w następującej kwestii: czy wsparcie dla tych podmiotów powinno być kierowane w ramach WPR czy też innych polityk, np. polityki społecznej.

W kongresie uczestniczyło 720 naukowców z 48 krajów z Europy oraz innych krajów, w tym z Australii, Chin, Japonii, Nowej Zelandii i Stanów Zjednoczonych. Warto także podkreślić, że w tym roku Polskę reprezentowało wyjątkowo liczne grono naukowców z takich polskich instytucji, jak: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy i Uniwersytet Warszawski. Jak pokazał żartobliwie w prezentacji podsumowującej kongres Aleš Kuhar, przewodniczący lokalnego komitetu organizacyjnego z Lublany, oznaczało to, że każdy uczestnik z Polski reprezentował ok. 560 tysięcy ha ziemi rolnej w Polsce. Niestety, daleko nam do czołówki. Na belgijskiego uczestnika przypadało tylko 38 tysięcy „krajowych” ha, a na niemieckiego 172 tysiące ha. Ale polscy naukowcy byli dobrze widoczni podczas różnych sesji kongresu. Polska obecność na kongresie została dodatkowo zaznaczona przyznaniem nagrody „EAAE

Fellow Award” prof. Jerzemu Wilkinowi (IRWiR PAN) oraz wyborem na członka zarządu EAAE prof. Katarzyny Zawalińskiej (IRWiR PAN). Nagroda „EAAE Fellow Award” przyznawana jest za wybitną pracę naukową i dydaktyczną, ale także za pracę na rzecz EAAE. Profesor Wilkin zasiadał w zarządzie stowarzyszenia w latach 1990–1999 i był aktywnie zaangażowany w przygotowanie trzech kongresów EAAE (w Hadze, Stresie i Edynburgu). Był także głównym organizatorem Kongresu EAAE w Warszawie w 1999 roku (drugiego w historii kongresu zorganizowanego w Europie Środkowej i Wschodniej). Profesor Wilkin był także współzałożycielem *Euro-Choices* i pracował przez wiele lat w Komitecie redakcyjnym czasopisma *European Review of Agricultural Economics*. Prof. Jerzy Wilkin jest jednym z dwunastu wyróżnionych w ten sposób w historii EAAE ekonomistów rolnych. Prof. Katarzyna Zawalińska jest natomiast czwartym w historii EAAE naukowcem z Polski, który zasiada w zarządzie stowarzyszenia. Wcześniej to ważne stanowisko obejmowali prof. Augustyn Woś, prof. Tadeusz Hunek i prof. Jerzy Wilkin.

Kolejny, XV, Kongres Europejskiego Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnych odbędzie się w dniach od 28 sierpnia do 1 września 2017 roku w Parmie we Włoszech.